

Kes oli Descartes (1596-1650)? (E. Saarinen. *Filosoofia ajalugu tipult tipule*.1996)

- Uusaja prantsuse filosoof, matemaatik, loodusteadlane.
- Talle meeldis kaua magada.
- Tööl ta ei käinud.
- Rahaprobleeme polnud.
- Rändas hästi palju.
- Saatuseks sai külma kliimaga Rootsi.
- Oli ratsionalist, st ta arvas, et tõsikäändlate teadmiste allikaks on mõistus ja loogiline mõtlemine.

Ajastulooline kontekst, milles Descartes filosoferis

Hakati kahtlema absoluutsetes tõdedes – teadlaste ja kiriku konfliktid. Galileo Galilei, kes pooldas heliotsentrilist maailmasüsteemi, läks vastuollu katoliku kirikuga. Tekkinud olid jõulised vastasleerid:

- a) Ptolemaios vs Kopernik/Galilei, st geotsentrilisus vs heliotsentrilisus;
- b) katoliiklased vs protestandid (Kolmekümneaastane sõda 1618-1648).

Descartes'i filosoofia eesmärk

Selleks oli leida tõsikäändel teadmine, mis on teadmine, milles ei saa kahelda. Alustuseks tulebki olla valmis suureks kahtlemiseks. Kahelda ei tule selle pärast, et kahelda, vaid selle pärast, et aru saada, milles on võimalik kindel olla. Kahelda saab oma tajumustes, käibetõdedes, iseenesestmõistetavustes jne.

Kuidas saavutada Descartes'i arvates tõelisi teadmisi? (Meos. *Uusaja filosoofia*. 2000)

Eelkõige tuleb vabaneda eksimustest, millesse inimõistus on takerdunud. Descartes arvab koguni, et senine filosoferimine on meid pigem õigelt teelt kõrvale kallutanud, kui mööda seda edasi viinud.

Tuleb vabaneda kõigist arvamustest, mis on kunagi omandatud ilma mõistuse tõsise kontrollita, n-ö hea usu peale. Peamisi eksimuste põhjusi on Descartes'i arvates neli.

Peapõhjus on lapsepõlves omandatud eelarvamused. Nii näiteks usub laps, et taevatähed on samasugused pisikesed tulukesed nagu ikoonilampki, sest valgust annavad ju mõlemad vähe. Samuti usub laps, et Maa on lame ja liikumatu. Suuremaks kasvades unustame, et sellised tõekspidamised on tegelikult naiivsed lapsekujutelmad.

Teise põhjusena nimetab Descartes seda, et lapsepõlve eelarvamustest ei ole lihtne vabaneda. Seni aga, kuni me neist ei vabane, põhjustavad nad üha uusi eksimusi. Nii ei usu paljud täiskasvanudki astronoomide tõendustele vaatamata, et tähed on suured tulekerad.

Kolmas eksimuste põhjus on mõistuse kiire väsimine, kui asume midagi lähemalt uurima. Seepärast on raske mõelda näiteks asjadest, millega me pole ega saagi olla meelte kaudu tuttavad.

Neljäs eksimuste põhjus on see, et sõnad on ebatäpsed ning ei vasta tegelikele asjadele. Seetõttu muutub vaidlus sageli vaidluseks sõnade, mitte asjade üle.

Täielik kahtlus (Meos. *Uusaja filosoofia*. 2000)

Ainus tee, kuidas mõistust kõigist eksimustest korraga puhastada, on Descartes'i meelest täielik kahtlemine kõiges. Kahtlemine ei tähenda vastupidise väitmist. Kui ma näiteks kahtlen, kas Maa on ümmargune, siis ei tähenda see veel, et ma väidan, et Maa ei ole ümmargune.

Kujundlikult öeldes tuleb teha filosoofi arvates oma peas üks suurpuhastus. Tuleb kontrollida kõigi seni tunnustatud arvamuste n-ö volikirju. Võib-olla satuvad kahtluse alla ka tõelised teadmised, kuid need ei karda kõige rangematki kontrolli, nii et sellest pole midagi.

Kahelda tuleb isegi kõige üldtuntumates seisukohtades: $2+2=4$, ruudul on neli külge, on olemas planeet Maa jne. Kahtluse alla tuleb seada isegi veendumus, et Jumal on olemas.

Sellisele üleüldisele kahtlusele vaatamata **ei vii see täielikku skeptitsismi**. Skeptikute jaoks oli kahtlus nende uurimistöö tulemus, Descartes'i jaoks aga uurimistöö eeltingimus.

Mõtlemine pole võimalik ilma mõtleva subjektita. Descartes'i filosoofia eesmärgiks oli leida tõsikäändel teadmine.

Mõtlen, järelikult olen olemas (ld *Cõgito, ergõ sum*). See on kõige ilmselgem ja kõigele alust panev tõde. See on tõde, mille Descartes läbi kahtlemise avastas.

Mis täpsemalt on mõtlemine? (Meos. *Uusaja filosoofia*. 2000)

“Filosoofia printsiipides” defineerib Descartes mõtlemist nõnda:

“Sõna *mõtlemine* all mõistan ma kõike seda, mis toimub meis teadlikult. Niisiis, mitte ainult aru saada, tahta, ette kujutada, vaid ka tunda on seesama mis mõelda.” (Descartes, *Filosoofia printsiibid*, lk 316.)

“Selle mõistmiseks, mis on kahtlus ja mõtlemine, tuleb ainult kahelda või mõelda.” (Descartes, *Tõe otsing*, lk 175.)

